

Tutu George Georgescu

GEORGE GEORGESCU

A scrie despre viața unui om...

A scrie despre viața unui om a cărui personalitate te-a copleșit, deși ai trăit alături de el mai bine de treizeci de ani, nu este ușor.

Încercând să reconstitui viața soțului meu, am întâmpinat grele obstacole, care, la început, mi-au părut de neînvins. O armată de prieteni, cunoscuți și necunoscuți, m-au ajutat fără știința lor, prin scrisori găsite, prin articole scrise, prin cronici, ce s-au salvat din incendiul care a distrus în timpul războiului o aripă a casei unde locuiam, să pot închea o povestire care să ne permită să urmărim, aproape pas cu pas, existența unui om de suflet și activitatea unui artist care, prin dăruirea lui totală muzicii, a fost în stare să creeze și să facă să dureze mișcarea simfonică din țara noastră.

În mod deosebit, trebuie să mulțumesc lui Lucian Voiculescu – pentru dragostea și minuțiozitatea cu care a întocmit lucrarea *Cincizeci de ani de activitate concertistică a lui George Georgescu*, lucrare care m-a călăuzit în reconstituirea unei cariere excepționale.

De asemenea, mulțumesc doamnei D. Petrescu, pentru sprijinul ei în reușita grelei sarcini pe care mi-am luat-o de a evoca, dintr-un material atât de vast, atât de divers, o viață de om și de artist.

Am pus toată dragostea și tot devotamentul meu, aducând un omagiu amintirii lui, recunoștința unei vieți minunate ce s-a desfășurat de-a lungul unui drum scaldat în strălucirea scânteietoare a personalității sale.

București, iulie 1967

Tutu George Georgescu

Acolo unde marea se întâlnește cu cerul

George Georgescu nu avea obiceiul să-și povestească întâmplările din viață. Biografia sa a fost așadar reconstituită din cu totul alte izvoare.

În anul 1940, îngrozită de cutremur, Elena Stefaniți, mama maestrului, a venit să locuiască, împreună cu fiul ei și soția acestuia, în casa lor din strada Washington nr. 9. Ea a fost sursa celor mai multe amănunte din primii ani ai copilăriei dirijorului. Pe vremea aceea, Elena Stefaniți era o femeie micuță și încă sprintenă, care păstra urmele unei frumuseți ce se caracteriza mai ales printr-o neobișnuit de expresivă mobilitate a feței și printr-un farmec cu totul special. Ochii rotunzi și negri aveau un luciu și o vioiciune tinerească. Era volubilă și zâmbitoare, comunicativă și prietenoasă.

*

Sulina este astăzi un orașel curat, cu locuințe moderne, portul pierzându-și însă din specificul de altădată. Înainte de 1900, era viu și plin de ispite. Firme cu nume străine, prinse pe brațe de fier, ieșeau mult în afara caselor, ca să se vadă de pe vapoare. De-a lungul cheiului forfotea o populație cosmopolită pusă pe câștig și petreceri.

Pe zidurile cele mai înalte se aflau afișe mari ce anunțau plimbări pe fluviu, serate pe vapoare, reclame ale fabricilor și laboratoarelor străine de produse cosmetice și alte articole de lux¹.

¹ Sulina era la acea epocă *porto franco*, scutit de taxe vamale.

Peregrinări

„Gândirea mea este melodia.”

Richard Strauss

Orașele în care ți-ai petrecut copilăria nu lasă amintiri arhitecturale. Străzile, edificiile, chiar monumentele de artă se redeșteaptă rar în formele lor vii; și atunci asociate numai cu întâmplări sau cu un moment de trăire intensă ce se imprimă în conștiință, legat de ambianța în care s-a produs.

Călătorul ce poposește azi o vreme la Galați admiră construcțiile noi, înalte – așezate simetric pe o piață largă ce se prelungește înspre Calea Domnească, mărginită de aceleași clădiri frumoase ridicate din cărămidă de un roșu stins și din travertin de Dobrogea.

Privind din centru, cu fața către Dunăre, ai perspectiva unei largi șosele ce unește două parcuri scânteind sub lumina soarelui. La capătul lor, cerul pare coborât ca un coviltir imens peste o lume de înfăptuiri îndrăznețe și peste apele Dunării.

Cine a trăit în Galați, înainte de primul război mondial, își amintește însă orașul de jos, cu copii desculți, adulmecând miresmele calde ale brutăriilor, de unde cumpărau pâine chiar și plutașii de pe Bistrița și Siret. Vede teii de pe Strada Mare și, pretutindeni, dar mai ales în fața școlilor, tejghelele cu tablalele bragagiilor ce vindeau zaharicale, simigeriile cu plăcinte moi și dovleac copt...

Gogu își aducea aminte de o casă îmbrăcată în iederă, casă în care plânsese cu adevărat, din cauza dușmanului înverșunat ce se ivise în viața lor. Tatăl lui și-a dat seama că un copil nu poate să crească fără prezența ocrotitoare a unei mame. Și a hotărât că trebuie să se recăsătorească.

Stăpân pe sine

„Pentru mine nu există decât
două categorii de oameni:
unii care au și alții care nu au talent.”

Richard Strauss

Odată liceul terminat, nimic nu-l atrage mai mult decât muzica. Tatăl lui nu vrea să audă de dorința singurului său fiu. Ideea de a-l ști „lăutar” îl doboară. George Georgescu fugе de acasă în 1906, și se înscrie la Conservatorul din București. Director era Popovici-Bayreuth⁴.

Statura lui înaltă și semeață, privirea îndârjită impresionau la prima vedere. Era un om cu principii severe. Nu admitea nicio concesie. Nimic care ar fi putut știrbi prestigiul școlii sau al profesorilor.

Respectul și teama ce le inspira Popovici-Bayreuth creaseră în instituție criterii superioare de selecție, exigența în munca de zi cu zi și străduința de a promova talentele. Directorul manifesta o deosebită înțelegere pentru tinerii cu reale însușiri artistice. Era drept în aprecieri și se interesa de calitatea studiului fiecăruia.

A remarcat de la început aptitudinile și stăruința lui George Georgescu și i-a arătat în repetate rânduri o simpatie cu totul specială. Dar studentul nu s-a folosit de ele, s-a ferit să-i ceară sprijinul; și astfel, începuturile sale au fost mult mai anevoioase, activitatea lui trebuind să se împartă între cerințele

⁴ Popovici-Bayreuth debutase glorios în *Lohengrin* - cântase apoi în *Aurul Rinului* - la Bayreuth - în Teatrul lui Wagner, de asemenea, deseori și pe scena Operei din Viena.

Muncă și dragoste

„Munca perseverentă este singura
scăpare...

Numai munca ne poate ajuta să
învingem.”

Richard Strauss

În Gara de Nord, la expresul de Berlin, în ziua de 12 ianuarie 1911, la 5 după-amiază, cea mai multă lume era în dreptul unui vagon de clasa a II-a. Numai în momentul plecării trenului, lumea a putut vedea cine adunase în juru-i atâtea strigăte entuziaste și atâtea lacrimi. S-a ivit atunci la una din ferestrele vagonului o față îngustă încadrată de plete lungi.

Între tineretul care alerga pe lângă tren, strigând: „Succes...! să nu ne uiți!... să scrii!...”, se vedea și silueta înaltă a unui bărbat vârstnic, cu pălărie tare și floare la butonieră. Leonte Georgescu venise de la Galați să-și conducă băiatul la gară. Știa că se va înapoia, că nu va părăsi niciodată tot ce reprezenta pentru el „echilibrul, sănătatea morală”... Țara!... Și totuși văzându-l plecând atât de departe și poate pentru multă vreme, s-a simțit întâia oară înduioșat.

– Gogu! Să-mi trimiți adresa!... Imediat!... Drum bun!... Să...

– Gogo! Googoo! a reușit să strige și mama, când pornise trenul.

După douăzeci de ani de înstrăinare, de totală uitare poate, cei doi părinți se uniseră în același gând: să se întoarcă băiatul sănătos! Lăcrimau alături, știind că în inimile lor odată unite nu mai trăia decât o singură dragoste, aceea pentru Gogu.

Călătorul rămăsese la fereastră. Nu mai privea în urmă.

Suferință și dezlegare

„Deveneam eu însumi.”

George Enescu

În această nouă locuință, Georgescu începe să primească și el oaspeți; dar mai ales se făcea muzică; arareori erau admiși vizitatori care ascultau concertele de cameră.

Niciunul dintre prieteni n-a putut bănui frământările prin care trecea violoncelistul. Prezența lor îl făcea atât de fericit, încât nu mai simțea piedicile, greutatea și alarmele. Acestea reapăreau în orele de singurătate și de studiu prelungit. În vreme ce pretutindeni se auzeau tunurile, un cvartet internațional continua să vorbească în limba muzicii, despre iubire și frumusețe, despre tot ce este înălțător și uman.

Bronislaw Huberman, cel mai mare violonist al epocii (înainte de Fritz Kreisler și Adolf Busch), vine în București în 1926. Îi va lăsa lui George Georgescu o fotografie cu următoarea dedicație: „Fostului violoncelist, în amintirea singurului «cvartet» european de muzică de cameră care funcționa armonios – în timpul războiului 1914-1915”.

Ce haz făceau cu toții când Huberman – căruia îi plăcea tare mult să fie „vedetă” – intona prea apăsător partea lui de vioară; atrăgându-i-se atenția să se tempereze el răspundea nervos: „Nein, nein, ich bin die erste Geige – mich soll man hören”.¹³

¹³ „Nu, nu, eu sunt prima vioară - eu trebuie să fiu auzit.”

- TRIO -

Elise von Schoenberg - clavier
Th. Popovici (obvestim) violina
C. Georgescu - cello -

1913, Berlin. Caricatură de Gruia. George Georgescu cu Elise von Schonberg și Theodor Popovici

Nicăieri nu mă simt mai bine ca în țara mea

La 14 februarie 1919, George Georgescu dirijează orchestra Filarmonicii berlineze, avându-l ca solist pe Claudio Arrau în concertul de debut al acestuia cu orchestra.

Una din criticile entuziaste dădea alarma:

„Este oare posibil ca George Georgescu, acest dirijor înnăscut, să părăsească Berlinul?”

Dacă este adevărat că acest talentat dirijor va părăsi în curând Berlinul, aceasta ar fi o mare pierdere, căci între șefii tineri și-a câștigat foarte repede și sigur un loc precumpănitor.”

Vorbind de felul cum a acompaniat pe solist (Arrau): „Cu linii fine care se nasc organic una din alta – am constatat o dată mai mult la acest dirijor înnăscut o sensibilitate extremă: el se dăruiește plin de pietate, căutând să nu umbrească nicio clipă pe pianist; orchestra a fost pusă în valoare sub control vibrant – greu îl poate cineva imita – căci puțini sunt capabili de a fi de talia lui George Georgescu. Câtă contopire desăvârșită în acompanierea concertului de Ceaikovski cu simțirea sa proprie...”²⁰

Concertul din octombrie al aceluiași an stârnește, de asemenea, admirație fără rezerve: „Talentul lui Georgescu a făcut ca Sala mare a Filarmonicii să fie «arhiplină». Stăpânește minunat partitura, dându-i strălucire și impunând orchestrei interpretarea sa de o desăvârșită muzicalitate.”²¹

Despre „talentul puternic”, „temperamentul deosebit”, „interpretarea scânteietoare” ce „a pus stăpânire pe ascultători” vorbesc și alte ziare.

²⁰ „Berliner Tageblatt”, 19 februarie 1919.

²¹ „Die Post”, 20 octombrie 1919.

Certitudini

Bucureștii primilor trei ani după războiul din 1914–1918⁴², au cunoscut și unele clipe de deplină seninătate. Oamenii erau preocupați să descopere îndeletniciri cât mai plăcute. Unii se întruneau să facă muzică, așa cum i-am văzut pe „Țambalagii”, alții stau grupați în jurul „Parantezei”.

George Georgescu, de la stabilirea sa în București, s-a legat foarte strâns de un grup de scriitori, cu care a rămas prieten până la sfârșitul vieții lor, căci a avut durerea să-i vadă dispărând unul după altul și lăsând în inima lui un gol: Goga, Rebreanu, Camil Petrescu, I. M. Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Păstorel Teodoreanu, Minulescu, dr. V. Voiculescu, Paul Prodan, Nicu Condiescu, Sorbul; se întruneau în primitoarea casă a doamnei Irina Procopiu⁴³, unde „Paranteza” restrânsă se lărgea în reuniuni serioase de discuții și lecturi „în primă audțiție”.

Acum, în preajma primăverii, se vor naște „Floridorii” în casa lui Dinu Brătianu, frate cu Ionel Brătianu. Ei promovau dragostea pentru natură, bucuriile ce ți le puteau procura câteva ore petrecute în libertate. La Florica, moșia Brătienilor, lângă Pitești, sau la Drăgășani, în Vâlcea, unde erau viile faimoase care dădeau generosul vin „sânge de bou”, sau amărui-aromatul Pelin de mai, se întâlneau cu toții, destul de des, prelungind întrunirile prietenoase din București. Gogu Georgescu fusese supranumit Orfeul Floridorilor, poate pentru că el armoniza grupul prin optimismul tonic și tinerețea lui îmbătătoare.

Acolo în casă a cunoscut George Georgescu pe Gabriela Schiller-Gereb. O făptură asupra căreia privirea și inima se

⁴² România intră în război în 1916. Regele Carol moare.

⁴³ Doamna de onoare a Reginei Maria.

După transformarea Filarmonicii în urma strădaniilor rodnice și pasionate ale lui Georgescu, regele Ferdinand creează Fundațiile Regale Principele Carol.

Prințul Carol a devenit șeful Fundației care-i purta numele și pe care, de altfel, o dirija cu multă atenție; din acest motiv s-a preocupat să susțină Filarmonica așa încât să ajungă fala țării; mai ales că George Georgescu avea capacitatea de a-i da strălucire.

Prin urmare, Prințul Carol îl cheamă pe Gogu la el. Este locul să precizăm că Prințul îi spunea pe nume, în cercul de tineret în care Carol apărea rar pentru că era mai deosebit, mai furtunos, cu alte preocupări, în cercul „Țambalagiilor” în care intrau mai mult muzicieni, dar și scriitori, și se distrau, conveniseră să-și spună frate, spre a înlătura protocolul și deci și titlurile de principe, alteță, domniță. Așa că îl cheamă pe Gogu la birourile Fundației și-i spune:

– Gogule uite ce este. Elisabeta a scăpat cu viață. Crezi că am putea să-i facem o bucurie?

Desigur că în ochii lui nu exista decât această preocupare, această țintă, să poată să facă ceva, ca să arate Domniței lui de vis, un semn de profundă dragoste și respect. Decizia Prințului Carol a fost să deplaseze orchestra Filarmonicii împreună cu corul Societății „Cântarea României”, al cărui dirijor cred că era pe vremea aceea Botez. Au plecat cu vaporul la Atena, via Constantinopol, așa cum se chema încă în acea epocă, unde au dat un prim concert. Era și botezul orchestrei și prima ieșire peste hotare cu această formație, care devenise deja internațională prin structură și printr-o disciplină nouă, printr-o armonizare, care mai avea nevoie desigur de multă, multă șlefuire, dar era un lucru, un obiect de export. La Constantinopol au avut un succes nebun, afișele arătau că

A doua înviere

„A avut puterea, a avut fericirea rară, de a fi hărăzit pentru a lupta și pentru a învinge. A învins.”

Romain Rolland (Michelangelo)

Călătoriile au fost totdeauna privite ca un tonic nervos, aducând nu atât uitarea, ci o trezire a interesului pentru viață, pentru sentimentul frumosului. Un prieten⁷⁰ l-a îmbiat pe Gogu Georgescu să meargă cu el în Italia. Nicio țară din Europa nu răspundea parcă mai bine scopului urmărit. Sub cerul ei, viața curge caldă și îmbătătoare.

Gogu și Cilak Blank, îmbarcându-se în somptuosul Rolls-Royce, iau Calea Romei, cu gândul să obțină o audiență particulară la Papă. Maestrul avea o fascinație pentru Biserica Catolică, pentru fastul și ordinea ei. Adesea spunea: „Dacă n-aș fi fost șef de orchestră, mi-ar fi plăcut să fiu cardinal.” Protocolul cere riguros să fii prezent în Roma cu 10 zile înainte de a-l vedea pe Papă, obligație de care ei nu au știut. În perioada de așteptare s-au gândit să meargă la Napoli și mai departe. În emoționanta zi a audienței, erau așteptați de un înalt prelat care i-a condus la ascensor. Maestrul a fost mirat de lentoarea mecanismului. Intuindu-i gândul, prelatul i-a răspuns: „Au Vatican tout est très lent.” Peste câteva clipe i-a întrebat: „Vous êtes bien restés dix jours à Rome?” Cilak răspunde: „Nu am știut că aveam această obligație și am pornit să cutreierăm.” La care prelatul spune: „Je crois qu’il faudra mentir au Saint-Père”. Apoi, privind-i pe amândoi, s-a oprit întrebător la chipul lui Blank, care avea o fizionomie tipică de evreu. „Dar măcar

⁷⁰ Cilak Blank (nepotul lui Mauriciu Blank, mare bancher, cu sucursale la Paris).

Artiști și... artiști

„Dreptatea se potrivește oamenilor
obișnuiți.
Celor mari le este hărăzită nedreptatea.”

Rabindranath Tagore

Coincidențele fac adesea ca faptele reale să aibă aparența neverosimilului.

Pe culoarul vagonului ce-l ducea pe George Georgescu spre țară, cineva cânta marșul victorios de întoarcere acasă al lui Heracles din *Oratoriul* lui Händel. Directorul Operei Române ascultă. Își orânduie planul acțiunilor imediate. Nu putea plăti Sala Ateneului. Va muta concertele Filarmonicii la Operă. Atâta vreme cât este la conducerea celor două instituții, poate dispune de condițiile ce i se oferă.

Înainte de plecarea sa, simțise la Operă că lava ce începuse să clocotească cu ani în urmă nu se liniștise. Conflictul pe care-l anchetase în 1921, ca delegat al ministerului, nu se stinsese. Pe atunci era director Scarlat Cocorăscu, om de cultură și cu bune intenții, dar prea slab pentru metodele ce pătrunseseră în teatru.

Inteligent și modest, văzându-l pe Georgescu la lucru, îi spusese de câteva ori: „De dumneata ar avea acum nevoie instituția asta, ca să nu se ducă de râpă”.

– Sunt directorul Filarmonicii și nu stă nici ea destul de bine pe picioare. Are încă nevoie de mulți stâlpi de susținere.

– Nu știi că sunt oameni care simt că-i pândește din umbră o sălbatică și necugetată Dejaniră care le va pune pe umeri hlamida lui Nessus; dar nu fug, nici nu blestemă și nu se gândesc la răzbunare. Au tăria să continue să trăiască, pentru tot ce poartă numele «viață». Așa te văd eu pe dumneata.

Pe alte meridiane

„Fericit cel ce, ca Ulise, a făcut o frumoasă călătorie ca apoi să se întoarcă plin de învățăminte, să trăiască între părinții lui restul zilelor sale.”

J. de Bellay

În caietul său de însemnări zilnice, Alfred Alessandrescu consemnează: „12 octombrie 1926 – Gogu pleacă la Paris”.

Se hotărâse să plece. Simțise cupa amărăciunilor plină până la margini. Se acumulaseră deziluzii, nedreptăți, comentarii ale unor persoane necalificate care urmăreau împrôșcarea cu noroi a tuturor personalităților vieții noastre artistice.

Munca depusă, fără să-și permită o clipă de răgaz, îl obosise, luându-i din puteri. Prietenii ce-i avea pe tot cuprinsul Europei îl chemau. Se simțea atras de orizonturi noi, întrevedea o epocă de desfătare, de relaxare din care socotea că va putea acumula comori noi de senzații și bucurii.

La Paris ocupă un apartament în rue de Miromesnil, la doi pași de Palatul Elysée. Își are pianul lui, unde vor veni din nou prietenii să facă muzică, unde va invita soliști noi ca să lucreze cu ei, în fine, își are cuibul lui.

Câteva zile nu vrea să vadă pe nimeni. Emoțiile ce le resimțea în Paris nu au fost niciodată întrecute de niciun alt oraș al lumii pe unde l-au purtat pașii. Asfințiturile fumurii, cerul acela vast pe care stăruia târziu lumina zilei, cheurile Senei umbrite de platani subțiri, mișcarea, atmosfera orașului, corespondeau firii sale intime. Făcea plimbări pe jos, tăcut și singur, ore întregi, zilnic.

Zece ani de la înființarea Filarmonicii

„În viață cea mai mare fericire o găsești în urmărirea conștientă a unui mare țel.”

Aristotel

În noiembrie 1930, George Georgescu revine la București pentru a dirija la sărbătorirea celor zece ani de la înființarea Filarmonicii.

Un deceniu de existență; puțin și totuși un bilanț de realizări imense. Activitatea orchestrei sub iscusita lui direcție, munca încordată, calda omenie pentru toți colaboratorii au contribuit la ridicarea nivelului artistic muzical la noi și la strângerea relațiilor cu lumea muzicală internațională.

Încă de la început, a avut de luptat cu lipsa de solidaritate, o regretabilă caracteristică a multor așa-zisi muzicieni, care au îngreunat munca atât de gingașă de construire a unui edificiu care trebuia să-și pună baze solide pentru a rezista greutăților materiale potrivnice.

Cu inima fierbinte, el a știut să topească în furnalul neștrămutatei credințe toate metalele dure și diverse, aruncând zgura din ele și amalgamându-le într-o prețioasă materie nouă.

Parcă ieri era toamna aceea umedă și rece când pâlcuri, pâlcuri de oameni grăbiți se îndreptau spre Ateneul Român, să asculte primul concert al lui George Georgescu.

Cu câtă emoție ne reamintim acel entuziasm spontan – cu câtă încredere în viitor vibram alături de mulțimea care-l primea după zece ani cu aceeași încredere și admirație.

Regretatul nostru muzicolog G. Breazul ne comunică impresiile lui de la concertul „care s-a bucurat de o interpretare

1930-1931-1932

Stagiune încărcată, călătorii, activitate multilaterală. Numai la Operă, George Georgescu dirija peste cincisprezece spectacole: *Boris*, *Aida*, *Carmen*, *Tosca*, *Walkyria*...

Elementele noastre vocale depun eforturi pentru a asigura o bună interpretare a operelor lui Wagner, la pupitru, George Georgescu, animând spectacolul. „E din rasa celor mari. În vinele lui curge sânge – și ce sânge”, scrie Marcel Mihalovici, care fusese prezent la spectacol. De neuitat rămăseseră în amintirea lui „frumusețile nepieritoare ale scenei lui Wotan din actul II și minunatul ultim act – expresii dramatice de mare altitudine la Georgescu”.

Opera română nu a putut să ne procure nicio documentație din arhiva ei, care a suferit regretabile avarii în timpul războiului și a dispersărilor multiple. Ne amintim doar de distribuția primelor spectacole cu V. Rabega – Sigmund, George Niculescu-Basu – Hunding, Gr. Teodorescu – Wotan, Elena Roman, A. Ferraru, O. Grozovskaia, dna Costescu Duca, parte din Walkirii.

În același timp, George Georgescu dirijează peste douăzeci de concerte în București, cu Emil Sauer, Nicolai Orloff, Silvia Șerbescu, în Concertul de Rahmaninov, Al. Teodorescu, în Brahms, Frederic Lamond, în Ceikovski, Georg Kulenkampf și din nou W. Backhaus, Claudio Arrau.

„Să mai poftească scepticii să vorbească de «criză» după această splendidă performanță a publicului nostru care, după o săptămână cu opt concerte, a umplut duminică dimineața până la ultimul loc incinta Ateneului.”¹²³

¹²³ „Rampa”, 1930.

1933-1934

În ziua de 12 martie, în mare intimitate, are loc logodna lui George Georgescu cu Tutu Oroveanu.

Chiar a doua zi, George Georgescu pleacă spre Poznan. Acum însă își poate chema logodnica zilnic la telefon.

15 martie – „Am făcut cunoștință cu orchestra din Poznan, bunicică, foarte suplă, înțelegătoare, având chiar unele elemente destul de valoroase. Păcat că e cam slabă din punct de vedere fonic. Sper totuși să fac un concert bun. După simfonie băteau cu arcușurile în pupitre și viori să le rupă...”

După amiază, cu doi compozitori, am discutat partituri două ore. Le-am oferit ceai, sus la mine în salon. Nu se mai îndurau să se despartă de mine (vezi... *charmul* meu irezistibil!).

Directorul Filarmonicii a venit să mă ia la dejun, dar l-am invitat eu, ca să scap mai repede după... E foarte drăguț, cu singurul cusur că după ce se scobește în dinți cu o adresă uimitoare, aruncă la o distanță remarcabilă resturile găsite... în cavernoasele domniei sale măsele... După somnul de după amiază, vine iar să mă duc nu mai știu unde... Uf! *charmul* ăsta al meu... e obositor câteodată!”

16 martie — „Repetiția foarte bună. Sala plină de critici, profesori de la conservator, lume, ovații nesfârșite la terminarea ei. Să vedem cum o fi diseară. Dar nu se poate să nu fie bine.

E fluidul tainic și sfânt ai dragostei ce simt cum îmi învâluie întreaga ființă... Cum să nu fiu sigur de reușită?

Trebuie să-mi mai arunc ochii pe partitură. Vai ce anosteală! Cine m-a pus să o înscriu și pe programul din Varșovia?”

Varșovia — din nou, 23 martie — „Am fost nevoit să

1937-1939

„Trebuie să muncești, numai
să muncești, și să ai încredere.”

Auguste Rodin

Toate stagiunile încep la fel. Atunci când, îmbrăcat în haine îngrijite, te îndrepti spre o sală de teatru sau de concert, te duci cu inima ușoară. Câți pot oare din cei care pornesc spre teatru să-și imagineze orele de repetiție, de dibuire ale interpretului la poarta sufletului autorului, o pădure întunecată, în care trebuie să pășești cu grijă. Câtă străduință acumulată în luni prelungite de concentrare asupra unui plan de muncă pe care dorești să-l realizezi, dar te lovești de atâtea elemente potrivnice, de greutatea financiară, de piedici de tot felul și, mai presus de toate, de descurajantul atac al celor ce dau verdicte cu ușurință.

Pe lângă muncă, pe lângă conștiințozitate, pe lângă o nesfârșită dragoste pentru instituția ce o dirijezi, trebuie autoritate, prestigiu și menținerea respectului celor cu care colaborezi.

Ca și în viața intimă de toate zilele, fiecare director de instituție are momente de descurajare, de oboseală, devenind mai puțin rezistent atacurilor din afară. Entuziasmul publicului, care își aduce de fiecare dată prinosul lui de recunoștință și admirație revărsată în torente de aplauze, nu constituie întotdeauna baza echilibrului tău sufletesc. Ai nevoie de înțelegerea tuturor celor cu care lucrezi, de o armonie în care gândul creator sau înfăptuitor să-și găsească climatul potrivit.

Când seara, întorcându-te acasă, încă vibrând de toată

Germania (1940-1941)

„Este destul să trăiești pentru
a cunoaște totul și contrariul totului.”

Cutremurul din noiembrie 1940 avariase destul de tare Teatrul Național și chiar Ateneul. După cutremur spectacolele de teatru și concertele nu mai puteau avea loc din lipsă de local. Europa era deja în flăcări din septembrie 1939. Noi, românii, stăm cumiți în colțișorul nostru. Legionarii erau atotputernici. Amenințatori și periculoși.

Germania ia o atitudine prietenească față de România și invită Orchestra Filarmonică în întregul ei având ca șef pe George Georgescu, marcând astfel admirația și considerația ce i-o purtau. Maestrul profită să-l lanseze cu această ocazie pe foarte tânărul și genialul pianist Dinu Lipatti ca solist în cele 16 orașe în care se va desfășura turneul.

Legionarii, la auzul acestei vești, îl amenință pe ministrul culturii că vor sparge geamurile ministerului dacă George Georgescu pleacă în fruntea orchestrei.

Ambasadorul Germaniei – Fabricius, la acea epocă – pune un „veto” formal: „Orchestra nu va mai pleca decât cu directorul ei!” Ușor de dezlegat misterul! Ion Gh. Duca fusese nașul la căsătoria noastră în anul 1933; imediat după aceea a urmat, din Ordin Regal, desființarea Gărzii de Fier, Duca devenind victimă prin asasinarea lui din decembrie, în gara Sinaia.

Imaginea readusă în amintire a ultimei noastre întâlniri la București cu acest om minunat, care s-a petrecut în data, pot spune istorică, de 19 noiembrie 1933, lovește puternic în inimă, Duca anunțându-ne cu solemnitate: „Copii, azi mi-am semnat

Turnee

La începutul stagiunii 1941-1942 Filarmonica întreprinde câteva turnee. Prin octombrie pleacă la Bratislava cu Dinu Lipatti solist, tot cu *Concertino*, cu care s-a prezentat publicului german la începutul anului 1941. Succesul obținut este grandios, presa vorbește ca de un eveniment excepțional; datorită prezenței la pupitru a maestrului Georgescu, orchestra a fost scânteietoare – spunea „Gardista”.

Se vorbește de dezvoltarea muzicală din România, de sursa de inspirație comună ambelor țări: folclorul. Sunt lăudate măiestria lui Enescu, pe care-l numește neoclasicul român, și *Concertino* lui Lipatti care cunoaște toate subtilitățile tehnice ale pianului, vădind în compoziția sa o dispoziție sufletească la veselie, exprimată prin muzică sănătoasă, într-o formă suplă, care are astăzi efectul unui miracol.

Nunta în Carpați a lui Paul Constantinescu, compoziție aspră, plină de erupții și efecte puternice, a încântat publicul.

Dar mai ales s-a apreciat gradația tonalităților, rar întâlnite chiar la Filarmonica berlineză: „arareori se poate asculta o formație orchestrală mai avântată, calități puse în evidență de dirijorul Georgescu, unul dintre cei mai buni șefi ai Europei. Succesul serii ne va rămâne de neuitat; Georgescu este un artist genial.”

„Slovenski Pravda” mai adaugă, la tot comentariul privitor la program, și superlative la adresa dirijorului; „Georgescu este un vrăjitor, iar Filarmonica, o orchestră desăvârșită!”

Primirea făcută orchestrei noastre este mai mult decât călduroasă. Trecerea românilor prin vechiul oraș de pe malul stâng al Dunării reprezintă o adevărată revoluție!

„Intermezzo”. Austria (1943-1944)

Anul ce debutează va aduce multă noutate în viața artistului Georgescu. El începe cu o seară al cărei solist în Concertul de Brahms este Enescu, care răspândește efluvii de bucurie adâncă ori de câte ori cântă. Când lua vioara și înclina capul peste ea, făcând-o să vibreze cu arcușul, erai transportat într-o lume de vis, purtat parcă de aripi nevăzute care te ridicau până în slăvi. În următorul concert ascultăm o nouă operă a lui Respighi – *Toccata pentru orchestră și pian*, susținută cu strălucire și artă gândită de Silvia Șerbescu, care apoi s-a depășit în *Variațiunile simfonice* ale lui Franck.

La 24 ianuarie pleacă la Viena unde dirijează Filarmonica. Ziarele anunțau cu fotografii mari concertele „genialului dirijor”. În programele concertului, Vivaldi, o simfonie de Brahms, *Nunta în Carpați* a lui P. Constantinescu, pe care o mai prezentase cu doi ani înainte Vienei – cu ocazia turneului Filarmonicii noastre – și care a fost întâmpinată cu același entuziasm călduros, ca să încheie cu *Bolero* de Ravel, care i-a permis „să-și dovedească arta de genial vrăjitor de orchestră dezlănțuind ovațiile publicului, în sărbătoresc entuziasm”.

Dr. Rollan Teuschert scrie în „Neuer Wiener Tageblatt” din 26 ianuarie 1943: „Georgescu a făcut din interpretarea simfoniei lui Brahms o miraculoasă trăire. Tempourile, pasiunea și crescendourile păreau nemaiauzite; era – după cum spune Joseph Marx – cântarea romantică învăluită în formele clasice, prin care Georgescu se dovedește o dată în plus un interpret ideal pentru toată muzica germană.

În *Suita de dansuri* a lui P. Constantinescu, Georgescu a fost

Franța – Spania (1943-1944)

„Credeam aseară că se declanșasem incendiu,
nu erau din fericire decât aplauze
pentru concertul maestrului Georgescu”.

„Digame”, Madrid

Toamna anului 1943 se anunță cu surprize neplăcute. Peste noapte Gogu e cuprins de o durere puternică ce-i prinde pieptul și-i amorțește brațul drept. Senzația de apăsare și de strângere e atât de mare, încât nu o mai poate îndura. E singur în noapte și temător. Eu mă aflu la țară. Prin telefon sunt chemată urgent, las totul și fug spre București.

Criza trecuse, medicii consultați îi recomandă să nu mai fumeze. Ce dramă nouă în viața lui. Amenințat de crize cardiace la orice efort. Dar nu se lasă bătut nici acum. Golește toate tabacherele și cutiile din casă, cu voință de fier, nu mai aprinde nicio țigară, din cele 80 ce obișnuia să fumeze zilnic. În toată îngrijorarea ce-l stăpânește, o telegramă urgentă îl cere pentru o serie de concerte în Spania și Franța.

Spicuim aici fragmente din jurnalul și scrisorile adresate soției sale.

23 septembrie: „Nu pot accepta toate concertele ce mi se propun, din limită de timp. Vom merge pentru două concerte la Paris, unul cu orchestra Conservatorului, celălalt la Radio-Paris, și apoi spre Spania.”

29 septembrie: „Aseară conferința lui Emanoil Ciomac: «Viața și opera lui George Enescu». A fost foarte, foarte interesantă; reușită și prin exemplificările executate. Stroescu, minunat, Boniș și Jianu și o scenă din *Œdip*, cântată de dr. Gaby P. Năruja, mare succes, ovații neterminate pentru Enescu. Am

Moarte și Transfigurație I

„Cât timp ești fericit, ai mulți prieteni.
Când cerul se acoperă cu nori, rămâi singur.”

Ovidiu

Era prin luna iulie 1944 când ne-am întors din triumfalul turneu în Apus. Cu mare greutate am găsit locuri într-un avion Condor imens, care făcea cursa Barcelona-Berlin. Lăsaserăm în urmă o Spanie arzând sub un soare torid.

Zborul a fost penibil. Trecerea Pirineilor într-o furtună înspăimântătoare, cu mii de fulgere, cu pachete de ploaie ce se spărgeau în infinite mărgeli de apă, alunecând pe lucarnele avionului. Golurile de aer în care cădea gigantul avion te făceau mai tot timpul să realizezi miracolul permanent ce-l trăiești, prin faptul că reușeai să continui să te menții în aer și să și înaintezi.

Coborârea la Berlin a fost zguduitor de impresionantă. Orașul era o scorbură neagră, ziduri drepte, ciuntite de bombe, arse de flăcările ce se revărsaseră din cer, ca o pedeapsă pe cetatea păcatelor. Aeroportul Tempelhof era totuși curat și domnea, ca peste tot, aparența ordinii desăvârșite.

Avioanele nu mai zburau, și am fost nevoiți, până la Viena, să luăm trenul. Drum trist într-un peisaj și mai trist. Viena – nici nu am văzut-o, grăbiți să ajungem la vreme pentru legătura cu avionul spre țară.

Aparatul, cam obosit zbură jos, aproape atingând ramurile pomilor. Cer de plumb. Doar în inimile noastre era soare. Ne reîntorceam în patrie după o lungă absență.

Ce bucurie negrăit de dulce resimțim amândoi punând piciorul pe pământul românesc. Dar curând ne vom confrunta cu realitatea tragică. Când am intrat în București prin străzile ce

Moarte și Transfigurație II

„Când se verifică adevărul că arta ajunge oricum la izbândă. Lumina nu poate fi acoperită de obroc.”

M. Sadoveanu

Zilele cu soare sau întunecate trec toate. Un surâs încântător și nevinovat înflorește în casa noastră. Primul copil – Ioana – o fetiță care gungurește, cântă în leagăn și răspunde ca un ecou fiecărui sunet ce aude. Prezența Ioanei îl tonifică, pentru că intrase o dată cu ea, în casă și în inima lui, o tinerețe plină de neprevăzut, care i-a îmbogățit viața cu bucurii noi. Nu ai fi putut să nu fii mișcat până la duioșie de felul drăgăstos cu care se apleca asupra copilului grăsuliu și vesel.

Un nor cenușiu întunecă cerul – mama – bătrâna lui mamă – moare. Arareori de-a lungul celor șase luni de suferință a fost conștientă de cei din jurul ei. Atunci o puteai auzi, cântând cu ritm și foarte exact *Barca pe valuri*. Ridica chiar o mână în aer indicând o mișcare de vals. Ca prin farmec chipul ei întinerea. Într-o dimineață de septembrie a închis ochii pentru totdeauna. Am dus-o să se odihnească sub un tei, care-și scutură floarea în primăvară peste pământul care acoperă pe acea mamă regăsită târziu, iubită și alintată până în ultimele clipe ale vieții ei.

La sfârșitul anului 1946 organizează un revelion „surpriză”. În secret eram doar eu, dar e greu de ținut ascuns un astfel de eveniment care răscolește din toate ungherele, tacâmurile, farfuriile, tăvile uitate, care serveau altă dată primirilor ce se dădeau în cinstea oaspeților străini și prietenilor care veneau în casa noastră.

Totul este pregătit cu de-amănuntul. Ora douăsprezece se apropie. Luminile se sting.

O nouă primăvară (1947-1952)

„Dorința mea era de a exprima o mare idee.
Mi-am petrecut zilele pentru înfăptuirea ei.”

Rabindranath Tagore

Toată această lungă perioadă din 1947 până în 1952, de intensă activitate dirijorală a lui George Georgescu numără peste o sută de concerte în ale căror programe sunt înscrise numele cele mai variate de soliști români, pianiști și pianiste: Silvia Șerbescu, Madeleine Cocorăscu, Grete Miletineanu, Lydia Cristian, Irina Lăzărescu, Maria Cardaș, Valentin Gheorghiu, Alexandru Demetriad, Gh. Halmoș, Mircea Brucăr, Ovidiu Drimba, Radu Mihail; violoniști și celiști: Ion Voicu, Ștefan Gheorghiu, Sarvaș, Vera Deneș, Ionel Geantă, Gaby Grubea, Radu Aldulescu; nume străine: Istvan Antal, Annie Fischer, A. Plocek, Zempleni Kornel, Colette Frantz, J. Palenicek, cât și marele cântăreț rus Mark Reisen.

O serie de soliști ai Operei apar pe scena simfonicelelor: Zenaida Pally, Ioana Nicola, Petre Ștefănescu-Goangă, Mircea Buciu, Pantelimon Frunză..., fiecare desfășurându-și meritele excepționale, fiecare în genul său, cu personalitatea sa.

Tineri compozitori au bucuria de a prezenta publicului prime audiții. Dintre ei se desprind, ca două stânci când apele spumoase se retrag și rămân neclintite înaintea noastră, două nume, Paul Constantinescu, cu opera într-un act, *O noapte furtunoasă*, o genială transpunere în muzică a specificului comic surprins cu acuitate de I. L. Caragiale, în comedia cu același nume, și Gheorghe Dumitrescu, cu monumentală sa lucrare (în trei părți) *Oratoriul „Tudor Vladimirescu”*, pe care nu o vom putea asculta integral decât în 1955, când lucrarea va fi terminată în

Din nou peste hotare (1951-1956)

„Filarmonica este cartea de vizită a țării.”

George Georgescu

Către sfârșitul anului 1951, Georgescu pleacă din nou la Praga cu Valentin Gheorghiu. Va mai dirija la Brno și Bratislava, apoi la Budapesta, Moscova, Kiev în stagiunile ce urmează.

„Lidova Demodracie” semnaleză concertul condus de George Georgescu care „a însemnat îmbogățirea artei interpretării la Festivalul «Primăvara la Praga»¹⁹⁰ din acest an, prin prezența la pupitru a unui dirijor cu mâini de artist inspirat de o cultură excepțională. Muzica lui este înfocată. Interpretarea operelor lui Beethoven sub bagheta lui George Georgescu își apropie adevăratul spirit adânc omenesc al genialului compozitor. De mult nu mai auzisem o mai adâncită pătrundere a *Leonorei* nr. 3, care de cele mai multe ori este numai «cântată» fără ca dirijorul să se confunde cu conținutul esențial al operei. Experiența muzicală a lui George Georgescu nu-l arată niciodată sub semnul rutinei simple, gestul elocvent, deosebit, conturează totul cu precizie și expresivitate...”

Între diversele deplasări ascultăm la București programe pasionante, în care apar opere noi de autori deveniți clasici ca Rahmaninov *Simfonia tinereții*, în primă audiție. Ea este de o comunicativitate irezistibilă. Elanul pasionat al marelui compozitor se traduce aici prin fraze captivante de o sinceritate cu adevărat cuceritoare.

Alfred Mendelsohn dăruiește publicului o nouă compoziție *Flori pentru Beloianis*, după ce auzisem puțin înainte

¹⁹⁰ Prajke Jaro.

Din nou la pupitru

„Atât cât trăiesc vreau să dirijez.”

George Georgescu

Luna februarie 1956. Maestrul, în urma unor discuții cu caracter administrativ avute în cadrul instituției, revine foarte tulburat acasă. Abia gustă din felurile pregătite pentru prânz, retrăgându-se la el în cameră, renunțând să mai glumească, după cum îi era obiceiul, și să mai aducă o notă de veselie și dinamism cu care erau obișnuiți ai casei.

Către orele 16, simțind o neliniște interioară, voiește să iasă la aer. Este sfătuit să nu se obosească cu efortul mersului pe jos. Ceva îl îndemna parcă să nu asculte. O pornește pe stradă, ducând cu el o durere ascuțită în inimă – o gheară.

Întorcându-se după câteva minute, palid, cu fruntea acoperită de broboane reci, cu mâinile de gheață, energia și voința ce-l caracterizau în fața momentelor grele îl ajută să urce scările cu o repeziciune ce mă încremenește. Îl ajut doar să se dezbrace și, culcându-l pe pat, îi administrez toată medicamentația ce știam că ar putea să-l ușureze. Orice efort este inutil – spasmul se menține, durerea crește până la intoleranță. Diverși medici sunt înștiințați. Niciunul nu este disponibil. Unul singur sfătuiește morfina, care nu-l calmează, cu toate injecțiile repetate. Abia către ceasul unu din noapte, având la căpătâi pe un devotat și destoinic medic, profesorul C. Bruckner, reușește să-și recapete liniștea și să adoarmă.

Trei luni de imobilitate, supraveghere medicală strictă îl scot cu multă blândețe spre liman. Vizitele sunt interzise. Se fac două excepții, în afara celor din casă a căror prezență îi este familiară: prima este dr. Petru Groza, care vine la căpătâiul lui și

Sărbătorirea (12 septembrie 1957)

„Ceea ce cunoști temeinic poți exprima cu ușurință.”

Boileau

Ne vom întoarce la luna septembrie, mai precis la data de 12, când George Georgescu împlinea vârsta de 70 de ani. Privindu-l, nu poți crede că poartă pe umerii lui atâția ani. Înfățișarea îi este aproape aceeași ca în trecut. Poate trăsăturile, abia mai îngroșate, îi dau un aspect mai blând, mai umanizat; mișcărilor lui la pupitru sunt sprintene, degajate, fără să mai abuzeze de gesturile impetuoase, din anii debutului său.

În jurul evenimentului roiesc zeci de inițiative.

Filarmonica luase o mare parte activă la această manifestație; o forfotă permanentă, pregătiri, surprize; tot felul de fotografii, cinești, oameni din televiziune, jurnaliști se înscriu pe programul deja încărcat cu multiple obligații protocolare la care trebuia să răspundă. Dacă nu neglijăm și partea imensă de emoție ce se adaugă acestor pregătiri, vom avea un tablou fidel al preocupărilor ce se concentrează asupra datei de 12 septembrie.

Membrii orchestrei așteaptă în mare ținută la postul lor momentul când vor intra în acțiune. Se văd câteva scaune goale, în urma concertmaistrului Theodorescu, care vine ultimul să-și ocupe locul; urmează un lung șir de tineri care vor cânta în ansamblul orchestral ca tuttiști. Ei sunt Ion Voicu, Mihai Constantinescu, Ștefan Gheorghiu, Radu Aldulescu, Ion Fotino, Emil Bâclea... Toți voiau să-și exprime dragostea față de maestrul sărbătorit. Impresia produsă este adâncă. „Ce păcat că în simfoniile de Brahms nu există pian sau măcar un *Glockenspiel*

1957. George Georgescu acasă studiind

Primul Festival George Enescu Nord-Sud-Est-Vest (după septembrie 1957)

Menirea sfântă a muzicii este să stingă urile,
să potolească patimile și
să apropie inimile într-o caldă înfrățire.”

George Enescu

În urma unei astfel de sărbătoriri, am putea crede că Maestrul se va odihni pe laurii câștigați, dar ne înșelăm, căci pe data de 20 septembrie a aceluiași an, îl vedem, după cum am relatat mai sus, în Iugoslavia, de unde el și Filarmonica se vor întoarce triumfători la 29 septembrie, ca să-l aplaudăm din nou pe neobositul nostru artist în concertul de la Ateneu din 12 octombrie, având ca solistă pe Silvia Șerbescu.

Puțin mai târziu îl ascultăm în aceeași sală, solist fiind Ion Voicu. La începutul lunii noiembrie, îl putem urma pe căile însoțite ale Italiei – poposind în Orașul Etern – apărând în fața publicului roman – după un interval foarte lung, subliniat în toată presa, la *Teatro Adriano*, unde intră o dată cu frenetica dezlănțuire a entuziasmului public – care-l proclamă „cea mai mare personalitate ce au aplaudat în ultima vreme” („Momento Serra”). „Maestrul Georgescu merită felicitări pentru succesul său de ieri-seară, a fost un triumf” („Unita”). „Publicul a fost săltat în picioare după măiastră execuție a «Eroice», dirijată cu intensitate expresivă și cu profunzimi de rară putere” („Tempo”).

„Giornale d'Italia” salută cu emoție revenirea la pupitrul orchestrei romane a maestrului Georgescu.

„Concertul maestrului Georgescu a rămas memorabil...”

Roma-Florența-Praga-Budapesta-Paris-București (1958-1959)

Un moment de relaxare se impune în urma emoțiilor atât de intens trăite în festivalul de care se vorbește peste tot cu admirație.

Stagiunea se deschide la 12 octombrie. Maestrul se simte foarte obosit – multiple probleme administrative îl preocupă. Se zbate pentru îmbunătățirea situației băieților lui, obținerea de locuințe pentru ei.

Numai la mijlocul lunii noiembrie preia bagheta cu regretatul Alex. de Vries – Belgia, care interpretează la pian un concert de Hacıaturian.

Chiar la începutul anului, un nou concert cu Maria Fotino, artistă sensibilă, care interpretează *Concertul nr. 5* de Beethoven.

Plecarea la Roma, imediat după acest concert, în toiu iernii, este o dublă încântare. Găsește în Italia o climă dulce cu cer mereu albastru.

„Prezența lui George Georgescu la Roma, la pupitrul concertelor Academiei «Santa Cecilia», este un eveniment de mare relief. Reînvie tradiția marilor dirijori: autenticitate, exigență de prim-ordin a marelui interpret, seriozitate de nezdruincinat, claritate și logică stau la baza oricărei exprimări. Iată calea prin care George Georgescu ajunge la cea mai adâncă expresie muzicală”, scrie „II Paese” din 22 ianuarie 1959.

Ziarul „Unita” relevă „forța de convingere, liniștea, sobrietatea, fervoarea intimă prin care comunică orchestrei elanul, siguranța și strălucirea atât de rar întâlnite...”

1958. Cu dirijorul Sir John Barbirolli,
în timpul Concursului George Enescu

Peste Oceanul Atlantic (1960-1961)

Intensa activitate a Filarmonicii în concertele de abonament ocupă programul lui George Georgescu prin nenumărate apariții în public având ca soliști pe Radu Aldulescu, Ștefan Ruha, Emilia Petrescu și Alfons Capitanovici (aceasta în cadrul unui festival Haydn – 150 de ani de la moartea compozitorului). Apoi Trio Gheorghiu – Aldulescu și în Concertul de Beethoven, pe Igor Bezrodni. Alfred Hoffman relevă calitatea deosebită a acestui concert: „George Georgescu și Filarmonica au fost în mare formă, începând cu *Sinfonietta* lui Ion Dumitrescu, care a beneficiat de cea mai bună redare din cele auzite până acum. Am dori ca întotdeauna muzica românească să fie înțeleasă și transmisă publicului cu o asemenea putere de convingere.”

În martie, concertele în abonament își reiau aspectul obișnuit.

Maestrul Georgescu pleacă în aprilie 1960 din nou la Varșovia, unde dirijează *Simfonia a IX-a*.

„Tribuna Ludu”, din 27 aprilie 1960, comentează pericolul ce-l prezintă ușurința cu care se execută astăzi grandioasa simfonie. Oricine se crede îndreptățit s-o dirijeze crezând că popularitatea ce a dobândit această dificilă operă îi permite să fie abordată de dirijori, chiar fără experiență sau chemare. Acest fapt ascunde o adevărată primejdie.

Ne amintim de o părere emisă de Jacques de Lacretelle în legătură cu impresiile despre un peisaj sau o operă de artă, care se alterează prin coruperea lentă a atmosferei ce degajă locurile celebre în contact cu tot felul de oameni mediocri care ne comunică impresiile ce primesc și ne lasă în amintire puțin din personalitatea lor. Astfel, după un timp, nu mai reușim să

THE CLEVELAND ORCHESTRA

GEORGE SZELL, *Musical Director and Conductor*
ROBERT SHAW and LOUIS LANE, *Associate Conductors*

Forty-Third season • October 6, 1960 to April 22, 1961
Twenty-Four THURSDAY and SATURDAY evenings

GUEST CONDUCTOR
GEORGES GEORGESCU

ASSISTING ARTISTS

ARTUR RUBINSTEIN, <i>Piano</i>	RUDOLF FIRKUSNY, <i>Piano</i>
NATHAN MILSTEIN, <i>Violin</i>	JOHANNA MARTZY, <i>Violin</i>
ROBERT CASADESUS, <i>Piano</i>	ANTON KUBERTI, <i>Piano</i>
ISAAC STERN, <i>Violin</i>	RALPH KIRKPATRICK, <i>Harpsichord</i>
ANNIE FISCHER, <i>Piano</i>	ERIC HEIDSIECK, <i>Piano</i>
HENRYK SZERYNG, <i>Violin</i>	PIERRE FOURNIER, <i>Violoncello</i>
GARY GRAFFMAN, <i>Piano</i>	HANS RICHTER-HAASER, <i>Piano</i>
RAFAEL DRUIAN, <i>Violin</i>	ARNOLD STEINHARDT, <i>Violin</i>
	LEON FLEISHER, <i>Piano</i>

SOLOISTS FOR BRAHMS' "A GERMAN REQUIEM"
ADELE ADDISON, *Soprano*; DONALD GRAMM, *Baritone*

SOLOISTS FOR BARTÓK'S "BLUEBEARD'S CASTLE"
IRENE JORDAN, *Soprano*; GEORGE LONDON, *Bass*

SOLOISTS FOR BEETHOVEN'S NINTH SYMPHONY
ADELE ADDISON, *Soprano*; JANE HOBSON, *Mezzo-Soprano*;
RICHARD LEWIS, *Tenor*; DONALD BELL, *Baritone*

SUBSCRIPTION PRICES FOR THE TWENTY-FOUR CONCERTS

LOCATION		THURSDAY EVENINGS	SUBSCRIBERS SAVE	SATURDAY EVENINGS	SUBSCRIBERS SAVE
Main Floor.....	Rows 1-2	\$56.00	\$21.00	\$48.00	\$17.00
Main Floor.....	Rows 3-4	72.00	29.00	64.00	13.00
Main Floor.....	Rows 5-19	86.00	39.00	80.00	21.00
Main Floor, Aisle.....	Rows 5-19	96.00	29.00	80.00	21.00
Dress Circle, Aisle.....	Rows 1-3	96.00	29.00	80.00	21.00
Dress Circle.....	Rows 1-3	86.00	39.00	80.00	21.00
Dress Circle.....	Rows 4-6	72.00	29.00	64.00	13.00
Dress Circle, Side.....	Rows 1-2	56.00	21.00	48.00	17.00
Balcony.....	Rows 1-5	56.00	21.00	48.00	17.00
Balcony.....	Rows 6-11	43.00	22.00	42.00	14.50
Balcony.....	Rows 12-14	36.00	17.00	32.00	18.50

A few boxes seating from four to eight are available for the Saturday evening series. Information will be furnished upon request.

Subscribers are urged to renew their subscriptions at once, since all seats not renewed by APRIL 20 will then be placed on sale. Payment is not due until Fall. New subscriptions are invited. Your attention is called to the considerable saving by taking series rather than seats for single concerts.

The right is reserved to increase single ticket prices for certain concerts.
The Ticket Office is open daily except Sunday from 9:00 a.m. to 5:00 p.m.

SEVERANCE HALL

Cleveland 6, Ohio

Telephone CEdar 1-7300

Al doilea festival George Enescu (1961)

Neastâmpărul tineresc și dorul de a relua bagheta îl mână pe George Georgescu spre o nouă realizare, neîngăduindu-i decât o lună de repaos, considerat de medic absolut obligatoriu. Ciclul simfoniilor de Beethoven este din nou anunțat și, din fericire, el corespunde și cu hotărârea luată de Electrecord – mai bine mai târziu decât niciodată – ca toate cele nouă simfonii să fie imprimate pe disc.

Concertul – pentru a evita Maestrului un efort fizic prea mare – s-a ținut în sala Palatului Republicii (3.000 de locuri). Repetițiile le putem urmări la Ateneu unde se face muncă de punere la punct. Aici l-am văzut și l-am auzit - citim într-un ziar - explicând simfoniile notă cu notă ca și cum ar avea de-a face cu debutanți. L-am văzut sobru și energic, la una din pauze ne-am apropiat și l-am întrebat când a dirijat pentru prima dată o simfonie de Beethoven. «Acum 41 de ani, în 4 ianuarie 1920, la debutul meu ca șef de orchestră în București.» Ce v-a determinat să îndrăgiți atât muzica lui Beethoven?

Maestrul mi-a răspuns scurt: «Beethoven este pentru noi, muzicienii, ceea ce este soarele pentru viață. Nu-mi pot închipui muzica lipsită de opera lui.»²¹¹

La începutul povestirii noastre, care urmărește activitatea lui George Georgescu, am reprodus de pe bandă²¹¹ toate

²¹¹ Benzile, reprezentând aproximativ 70 de ore de lucru, existau în fonoteca Filarmonicii - o incomparabilă și prețioasă documentare pentru generațiile viitoare. Benzile au fost șterse sub direcția lui Mircea Basarab, numit director al Filarmonicii de către Constanța Crăciun, în ciuda recomandărilor lui Georgescu. Tot în acea perioadă, fotografia maestrului Georgescu care era pe peretele cabinetului directorial a fost înlocuită cu

Turneul Filarmonicii din 1961

La 9 octombrie 1961 seara, era atâta omenire în gară, ca în zilele de vârf din plin sezon, când vin sau pleacă trenurile spre litoral. Și rar s-a văzut o masă de oameni inundată de atâta veselie. Filarmonica pleacă în turneu.

Berlinul era prima oprire... Filarmonica bucureșteană dădea două concerte în cadrul celui de-al cincilea „Berliner Festtage”.

Concertul lui Valentin Gheorghiu provoacă o adevărată senzație. Și-a dovedit virtuozitatea într-o compoziție proprie plină de efecte coloristice ce dădeau strălucire temelor din folclor. Mult admirata *Rapsodia I* a lui George Enescu, dată în bis, a readus pe dirijor între toți băieții lui fericiți de succes.

La 17 octombrie – la Dresda, la 19 octombrie – la Leipzig, aceleași nesfârșite ovații ale publicului vechi și nou.

La Viena, în program este înscrisă *Simfonia I* de Brahms. Câțiva protestatari permanenți se îndoiau de posibilitatea unui real succes al lui George Georgescu în capitala muzicii, în interpretarea acestei simfonii: „Să vedem cum o să-i meargă cu rubatele lui...”.

Primirea mai mult decât călduroasă, rezervată dirijorului român, descumpănește puțin neîncrederea ce se furișase în acele suflete. După executarea simfoniei, sala se ridică în picioare, aplaudă nebunește, salută cu urlete și bubuituri de petarde care amenință să năruie zidurile teatrului.

A doua zi, criticile vorbeau de o interpretare ce întrecea orice realizare de acest fel, era „de domeniul fantasticului”.

Ziarul londonez „Times”, prin corespondentul său special în Viena, publică, la 26 octombrie 1961, un important

Maestrul împlinește 75 de ani (1962)

„Nu îmbătrânești pentru că ai trăit un număr de ani, devii bătrân când ți-ai părăsit idealul.”

George Enescu

Ca într-o poveste cu zâne bune, duși de mână într-un lung drum însorit, am ajuns în fața castelului minunat, pe vârful stâncă. Balaurii au fost învinși. Răsplata așteaptă pe cel curajos și cinstit. Coroana de lauri va împodobi nu o frunte de Făt-Frumos, ci de aprig și vijelios luptător care împlinește 75 de ani. Trei sferturi de veac!

Florile se adună dis-de-dimineată – coșuri pline, daruri, telegrame, scrisori.

„Sărbătorirea unui artist are adesea un caracter melancolic, îi scrie Cella Delavrancea. I se socotesc anii de muncă și trecutul său îi umbrește calea viitorului. În ce te privește, aplauzele tuturor înscriu numai un popas în lunga-ți și valoroasa carieră. O suprapunere de admirație, stimă și recunoștință pentru statornicia pe care ai desfășurat-o timp de o viață cu atâta entuziasm și dragoste pentru muzică încât ți-a crescut talentul în fiecare an, ca un copac care depășește deceniile existenței omului.

Semnul evident al temperamentului artistic este acel izvor de tinerețe sufletească din care țâșnește expresia și emoția. Artistul sărbătorit în astăzi este un om tânăr. Trecutul lui, o pârghie care-l avântă spre viitor, înălțat din culmi. Ce să-ți doresc? Nimic decât să te ție Dumnezeu astfel cum ești azi, iar pentru noi să cânti și să ne încânti mai mulți ani de acum înainte. Cella.”

La restaurantul Pescăruș este organizat un banchet pentru

Ungaria – Austria (1962)

Anul unui muzician nu începe de la data de 1 ianuarie, ci atunci când se deschide stagiunea. În toamna anului 1962, George Georgescu și Filarmonica română pleacă spre Ungaria. Solistul serilor este de data aceasta Radu Aldulescu.

Budapesta vine în urma Debreținului, unde concertul are același mare succes. Bătrânul compozitor Zoltan Kodaly împlinea 80 de ani. Pentru această aniversare, ansamblul nostru pregătește un bis surpriză. Filarmonica o va închina sărbătoritului, care se află în sală. George Georgescu acompaniază pe Aldulescu, a cărui artă încântă auditoriul. Sunt amândoi ovaționați. Urmează *Simfonia a VII-a* de Beethoven, în al cărei final, în pofida căldurii înăbușitoare din sală, a oboselii unui turneu deja greu și totuși a vârstei dirijorului nostru, el reușește să fie de o vervă și o vigoare care uimesc publicul. Presa vorbește de interpretarea lui George Georgescu care se numără printre primii dirijori ai lumii, ce a dat o suculentă simfonie, prezentând punctul culminant al programului. La cererea publicului, la scandări fără sfârșit, maestrul Georgescu își deschide brațele ca pentru o largă și sinceră îmbrățișare și se aruncă într-o execuție fulgerătoare a ceardașului din *Suita „Hary Janos”*, în care mobilizase toată energia, tot elanul, toată vloga, tot sufletul lui și al orchestrei. Tunet de urlete și aplauze mulțumesc dirijorului și minunatului său colectiv, care răspunsese ca un ecou impulsului nestăvilit al șefului de orchestră. Kodaly e roșu, congestionat și profund tulburat. Strânge mâna cu căldură lui George Georgescu care este atât de înconjurat de coșuri de flori, încât abia își găsește un loc să se învârtească pe podium.

„Magyar Nemzet” scrie că „invidiază posibilitățile orchestrei care ar face cinste oricărui centru al lumii”.

București – Paris. Turneul din 1963

În noiembrie, în Sala Palatului, *Simfonia a IX-a* răsună victorioasă de două ori. În decembrie, trei concerte consecutive cu Monique de la Bruchollerie.

Jerzy Valdorff de la revista „Ruch Muzyczny” – Polonia, reporter al periodicului ce se ocupă cu mișcarea muzicală, ne comunica: „Scopul cel mai important al călătoriei mele la București a fost întâlnirea cu bătrânul leu al concertelor, strălucitul dirijor George Georgescu, azi de 76 de ani. Pregătesc o carte despre dirijat și voiam să culeg pentru această lucrare cât mai multe informații despre Georgescu. De aceea, din prima zi a sosirii mele, m-am dus să asist la repetiția domniei sale care avea loc la Ateneu. Aflasem că George Georgescu pregătea pentru prima sâmbătă care vine, un concert consacrat lui Richard Strauss. Dar nu am avut noroc!

Venerabilul Maestru conducea repetiția cu temperamentul său obișnuit, împlânzind cu observații energice elanul cu adevărat meridional al orchestrei, dar imediat după – la pauză – s-a retras în biroul său, simțindu-se foarte obosit. În aceeași zi, am aflat, cu părere de rău, că se îmbolnăvisese de o pneumonie și concertul său nu va mai avea loc”.

De fapt, atunci nu a fost o maladie atât de gravă. O gripă cu urmări neplăcute i-a mai știrbit din energia cordului. A fost obligat să se retragă sub cortul lui câțeva vreme, căci în luna martie trebuia să plece la Paris, unde dirija două concerte, unul avându-l ca solist pe Pierre Barbizet, și în cel de-al doilea, pe Ștefan Ruha. Ambele seri au fost înregistrate și retransmise deseori prin Radio-Televiziunea franceză.

TEATRO ALLA SCALA
ENTE AUTONOMO
CONCERTO N. 1 STAGIONE SINFONICA 1963 Abbonamento A (N. 1)

VENERDI 7 GIUGNO 1963 - alle ore 21.15
PRIMO CONCERTO
 DIRETTORE
GEORGE GEORGESCU
 VIOLINISTA
ION VOICU

PROGRAMMA

GEORGE ENESCU	<i>Prima rapsodia romena</i>
NICOLÒ PAGANINI	<i>Concerto n. 1 in re maggiore per violino e orchestra</i>
SERGHIË S. PROKOFIEV	<i>Sinfonia classica</i>
RICHARD STRAUSS	<i>Till Eulenspiegel</i>

**ORCHESTRA FILARMONICA
DI BUCAREST**

PREZZI
Poltrona L. 3000 - Poltroncina I^a settore L. 2000 - Poltroncina II^a settore L. 1000
(ingresso compreso)
Ingresso supplementare ai palchi L. 800
Posto numerato I^a Galleria (ingresso compreso) . . . L. 700 - Ingresso I^a Galleria L. 300
Posto numerato II^a Galleria (ingresso compreso) . . . L. 400 - Ingresso II^a Galleria L. 200
A tutti i prezzi indicati va aggiunto il diritto di teatro 10 % e I.P.T. 5 %
La biglietteria del Teatro è aperta dalle ore 10 alle 12.30 e dalle 15 alle 18.30
IN PLATEA NON VI SONO POSTI IN PIEDI
Questa funzione ha sempre il titolo scritto alla platea e alle gallerie. Il solo teatro italiano che ancora pone sopra della sala il suo titolo.
 Gli spettacoli e gli altri organi operanti alle produzioni sono tassativamente intesi sui biglietti e sul sito del teatro.
 Il pubblico è pregato di californarsi alle condizioni che stanno a fianco.
 Per disposizioni particolari è naturalmente rivolto agli incaricati di servizio e qualsiasi cosa non sia chiara nel libretto, è meglio rivolgersi alla biglietteria, ai punti d'ingresso, ai punti d'uscita.
 Per depositare del biglietto in sala, si può fare fino a 15 minuti, da tutte le gallerie, la sala e l'atrio.
 Le gallerie si aprono alle ore 20.15; platea e palchi alle ore 20.30

OP. Grafica Spadolini - Editoriale - Milano - Via Francesco 2 - Tel. 02 - 5499724

1963. Concert alla Scala din Milano

Ultimul turneu – ultimele concerte (1964)

Anul 1964 începe calm, cu abur de fulgi ușori de zăpadă ce acoperă pământul. Totul e alb. Ai putea crede într-un fericit augur. Nimic nu te lasă încă să bănuiești că te apropii de sfârșitul drumului pe care l-ai urmat ani mulți doar ca un tovarăș, neputincios de a schimba nimic din înșiruirea implacabilă a evenimentelor.

Ianuarie 11 și 12, concertul este dirijat de Maestru și are ca solistă pe o tânără violonistă Cornelia Bronzetti. Ea ne aduce o convingătoare interpretare a concertului de Hacıaturian. Maestrul este fericit ori de câte ori putea să dea girul său unui tânăr talent și să-l încurajeze în cariera atât de spinoasă a artei muzicale.

Concertul a fost o izbândă. Toată lumea a plecat încântată. Zeno Vancea, de a-și fi auzit apreciatul *Triptic*, Cornelia Bronzetti, de a fi cules jerbe de aplauze călduroase, publicul, de a fi părăsit sala legănat de muzica lui Schumann. *Simfonia a IV-a* a sunat frământată, vie, sfâșietoare și senină.

Familia pleacă la Sinaia în vacanță școlară. Maestrul rămâne la București reținut de obligații. Marți trebuie să reînceapă repetiția concertului ce nu voia cu niciun chip să o piardă, căci îi revenea marea satisfacție de a reîncadra pe afiș numele lui Alexandru Demetriad și un Festival Brahms, *Variațiile pe o temă de Haydn, Concertul nr. 1, în re minor și Simfonia a II-a*. Toate patru simfoniile trebuia să fie înregistrate pentru Electrecord la sfârșitul stagiunii (singure *variațiile* au fost imprimare și constituie azi un disc de mare valoare artistică).

La insistențele mele de a veni măcar pentru o zi la Sinaia, răspunde că se simte răcit și preferă să stea acasă. Renunțând la cele două zile de vacanță, familia se întoarce imediat la

„Mors ultima ratio” (1964)

Atmosfera orașului îl sufoca – nimeni nu poate să lupte cu voința lui de a părăsi șesul pentru a merge la munte. Teama pusese stăpânire pe toată lumea din jur, dar speranța era trează: o constituție fericită și o fire optimistă vor ieși învingătoare asupra bolii care în fond nu cerea decât odihnă. La Sinaia, din primele zile, o mică imprudență alimentară îi tulbură iarăși ritmul vieții. Respirația se împovărează, e scurtă, fiecare zi ce trece îi micșora rezistența fizică. În primele zile făcea mici plimbări, putea să-și îngăduie câțiva zeci de kilometri cu mașina ca să schimbe peisajul – apoi ajunsese să nu mai poată să coboare nici la cantină pentru prânz.

De câteva ori au venit din București directorii diverselor secții ale Filarmonicii, reprezentanți de la minister care-i cereau sfatul și semnături necesitate de funcția sa de președinte al Consiliului Muzicii; directorul Oficiului de Turnee Artistice (OSTA), care-l pune la curent cu cererile noi de angajamente. Mai mult ca în niciun alt an – în ultima vreme – îl năpădiseră de peste tot propunerile de turnee concertistice. Japonia cerea 20 de concerte; 4 – U.R.S.S., R.D.G.; 8 – Anglia; 12 – Franța, Italia, Elveția. Maestrul puncta pe calendar – eu, pe cronometru, frânând elanurile sale eroice. Nu voia să refuze niciun concert. Găsea, se vede, în acele legăminte, impulsul necesar unei refaceri de forțe prin perspectivele ce i se ofereau, înviorătoare, fângăduitoare.

Viena, prin telefon, îi mai cerea – în plus – două concerte, Berlinul îl roagă să modifice programul și să introducă în locul unei simfonii moderne propuse anterior, *Patetica* de Ceaikovski. Iscălitura ce o pune pe scrisoarea de răspuns va fi ultima,

1964. Mâna dirijorului

Tabla de materii

A scrie despre viața unui om...	5
Acolo unde marea se întâlnește cu cerul.....	7
Peregrinări.....	17
Stăpân pe sine.....	34
Muncă și dragoste.....	55
Suferință și dezlegare.....	78
Nicăieri nu mă simt mai bine ca în țara mea.....	93
Certitudini.....	125
A doua înviere.....	166
Artiști și... artiști.....	170
Pe alte meridiane.....	190
Zece ani de la înființarea Filarmonicii.....	233
1930-1931-1932.....	241
1933-1934.....	254
1937-1939.....	271
Germania (1940-1941).....	317
Turnee.....	340
„Intermezzo”. Austria (1943-1944).....	345
Franța – Spania (1943-1944).....	356
Moarte și Transfigurație I.....	371
Moarte și Transfigurație II.....	384
O nouă primăvară (1947-1952).....	402
Din nou peste hotare (1951-1956).....	413
Din nou la pupitru.....	426

Sărbătorirea (12 septembrie 1957)	440
Primul Festival George Enescu Nord-Sud-Est-Vest (după septembrie 1957).....	454
Roma-Florența-Praga-Budapesta-Paris-București (1958-1959) .	475
Peste Oceanul Atlantic (1960-1961)	500
Al doilea festival George Enescu (1961)	527
Turneul Filarmonicii din 1961	533
Maestrul împlinește 75 de ani (1962).....	542
Ungaria – Austria (1962)	544
București – Paris. Turneul din 1963	549
Ultimul turneu – ultimele concerte (1964)	569
„Mors ultima ratio” (1964)	577